

KÉT KÖLTŐARC SZABÓ LŐRINC ÉS MÉCS LÁSZLÓ

KÉT VERSKÖTET van előttünk, amelyek közül mindegyik szerzőjének egy nagyobb alkotóperiodusát fogja át.¹ Ekként, aki e két kötet alapján próbálja megvonni alkotóik szellemi arcélét, bár fejlődésnélküli, sztatikai képet ad, mégis feladatához elég anyaggal bír.

A két költő bizonyos értelemben, tipológiailag két ellentét. Az egyik önmagábazárt, erősen individualista-intellektualista, önállító egyéniség. A másik alkalmazkodó, önmagát rajta kívül eső, egyénfölötti erőknél átadó természet. Kissé erősen kirajzolva az ellentéteket, e két típus egyike az egyén iránt bír — elsősorban természetesen önmagában — érzékkel és a kollektivum akár mint osztály, akár mint faj érthetetlen valami számára, a másik viszont eljut odáig, hogy szinte már nem is érzi, nem is érzékli azt. Az első a művész-intellektualista, akinek a forma, a mondanivaló „hogyan“-ja a művészet lényegéhez tartozik; a másik rendszerint profetikus típus, aki mondanivalójának tartalmára, küldetése hitére — esetleg formájára — gondol. A kettő összehasonlítása modern líránk két kimagasló költőalakján át, talán nem lesz egészen érdektelen és eredménytelen.

NEM KÖNNYŰ DOLOG egy művészegyéniség faculté maitresse-ét megkeresni, különösen, ha hiányzik benne egy tehetség fátumszerű uralma a többi fölött. Szabó Lőrincnél pedig, aki legújabb költészetünkben az európai kultúra legteljesebb fölszívódását jelenti, a költő és filozófus szintézisével állunk szemben. Bizonyos, hogy semmi sincs benne a cselekvő emberből, helyett a modern ember tragikumával passzíve, individualista lelki beállítottsággal nézi az egyre erősebben mechanizálódó, kollektivistá világot. A külső életben, a szabad verseny hajrás, aki bírja-marja hajrájában, a „célok és hasznok világában“ is elsősorban az ész szabályozó erejének hiányát sínyli és panaszolja.

Teljesen introvertált egyéniség, akiben az élet drámája nem kívül a külső világban játszik, hanem belül, a lélek mélyén. Lelkének alapstruktúráját az önmagába börtönölt értelem adja, mely elsősorban önmagában teremti meg az én és világ kettősségét: a figyelő ész, a tudat és az ösztönös tudattalan, az intellektus és az érzéki élet dualizmusát. A kettő viszonya nemcsak az, hogy az első gyökerei a másodikba, a tudattalanba nyúlnak, harmonikusan táplálva azt, hanem igen gyakran egész a tudathasadásig harcban állanak.

¹ Szabó Lőrinc: *Te meg a világ*. Pantheon kiadás. Mécs László: *Legyen világosság*. Athenaeum kiadása.

Ennyire tudatos és amellet önmagába zárt lélek, mint Szabó Lőrinc, tulajdonképpen mindig kettős sugártörésű. Az egyik része átérzi az élet izgalmait, a másik pedig feszülten figyeli ezt az érzést.

Rendkívül ingerlő lenne ezt az egyéniséget beleállítani életének milieujébe, majd irodalomszociológiai szempontból megrajzolni az író és irodalmi környezetét, amelyről valóságos Goya-i képet és figurákat fest a „Betűk és emberek“ c. versciklusában. Ez alkalommal elégedünk meg egyénisége és művészete körvonalainak ábrázolásával.

Az INDIVIDUALISTA ÉSZEMBER az „Egy álmait“ álmodja és ekként szükségképpen szkeptikus szubjektivista, akinek számára „az igazság csupán idegállapot vagy megfogalmazás“. Ebben, „a belső végtelenben“ való életben eljut egész az egoista solipsismusig. (Egyetlenegy vagy.) Bár úgy érzi, bogy akarata, e dölyfös, hiú szolgál, nem több mint érzékeny lemez vagy néma óralap, melyről az erők birkózását szorongva olvassa a mérnök öntudat, mégis „oly árván, mint isten“, akit vagy amit ismeretlenségében hallgatva tisztel vagy pantheisztikus elképzelésbe old föl, az egyénné betegülés végső fokáig jut.

Egyfelől a teljes kiszolgáltatottság szorongó érzése a világ vak irracionális erői játékaént, másfelől a gögös én fokozhatatlan öntudata. Azé az éné, amelyet többé nem érdekel, ki miért küzd és mit tanít, amely megkínzott an hagyja el kora szemeit és füleit, mert, bár pusztán intellektuális élmény gyanánt, túlkorán és túlközel jutott hozzá minden, megundorodott mindentől. Most már néha belenyugszik minden dolgok reménytelen hiáavalóságába, „nell vanitá di tutto“ és szíve a jobbért nem perel. Az ilyen léleknek kevés érzéke van a konkrét realitás iránt (Hazám).

Általában megszakadt az egység a test és lélek között (A homlokdtól fölfelé), az egyén és transcendens valóság, az egyén és a közösség között.

Az első, a férfiember legmélyebben tragikus szituációja, hogy a szellem hűvös magasából hogyan vágyódik és szédül le az ösztönélet fülledt-meleg homályába, az a gyöngeség, amely a „húsok ajkai között“ való önfeledkezés örömet jelenti, Szabó Lőrinc számos versét inspirálja. A törvény és szabadság, a sorvasztó erkölcs és fölszabadult természet rettenetes kettőssége sír föl a „test védekezésében“:

„Bűnös a test? Elhinni bűn!
Bűnös mégis? Mit tudom én!
Talán a törvény az, nem én.“ (A test védekezik)

De átérzi a Gide-i szót is, hogy fölszabadulni még könnyű, de ki tanít meg fölszabadultan élni! Amint néha viszont a test és lélek egységét is megtalálja szerelmében, mely azzal gyógyít, ami megbetegített.

„ Amikor bennem legnagyobb
volt már az Ínség,
akkor mutatta meg szíved, hogy
van még segítség:
akármennyi a kín s az undor
akármilyen nagy,
mind-mind elmúlik csendesen,
ha te velem vagy.

A küzdés piszkát nem bírom
s te vagy a béke,
háborúmból kivezetsz:
szeretlek érte;
utamon a halál felé
vészfék szerelmed ;
melletted mindig jó vagyok,
azért szeretlek.“ (Melletted)

Csodálatosan tiszta és egységes hangulatok mellett (Szeretlek), utolérhetetlen művészettel mutatja be, hogyan törik meg a férfilelek, aki oly magasan jár, hogy az még bűneit sem érheti el, egy nő tükrében. Mint a zene, testtelen bűvös bujaság előtte a férfi szelleme, akivel szemben volna valaki s akinek mégis rendeltetészerűen csak egy alkatrésze. (Egy asszony beszél I., II.) Boldog a férfiönzés sikere, amely minden törvényt és modem nőemancipációt megcsúfolva

„Mert míg kell csak egy árva perc,
külön, neked,
míg magadra gondolni mersz,
míg sajnálsz az életed,
míg nem vagy, mint egy tárgy, olyan
halott és akarattalan:
addig nem vagy a többieknél
se jobb, se több,
addig idegen is lehetnél,
addig énhozzám nincs közöd.

Kit törvény véd, felebarátnak
még jó lehet;
törvényen kívül, mint az állat,
olyan légy, hogy szeresselek.
Mint lámpa, ha lecsavarom,
ne élj, mikor nem akarom;
ne szólj, ne sírj, e bonthatatlan
börtönt ne lásd;
és én majd elvégzem magamban,
hogy zsarnokságom megbocsásd.“

(Semmiért Egészen)

„semmiért egészen“ követel. A nő és férfi között alku, ha szent is, alku és két önzés titkos párbaja:

Ez a magasb, önkötelességét érző önzés, amely az egyén tisztaságát félti, szól felénk a közösséghez való viszonyában is. Ez az igazságot csak egyenként az agyakban érzi lehetségesnek, mert ami belőle piacra lép, mind érdekképviselet. Érdektelen szánalommal rettegi hitre, tette gyengeségével a „Párt választát“, mely magánya barlangját kardként kutatja át és a jövőt a bestiábbnak juttatja (Politika). Eszteticista individualizmusa védekezés egy a jobb felé esztelenül rángó kor zűrzavarával szemben. De itt is megcsendül valami csodálatos testvériség, amely szinte cáfolja az előzőket. A körüti éjszaka sétájának öngyötrőén vizionált, embertelen lemondásában, a lelkek egységét profán fordításban adó, új lakást szentelő elmélkedésben:

„kapcsolókat és vezetékeket
valami nem-ismert közösség
küldte hozzám, hogy életemet
szomszéd sorsokkal összekössék
s vezetve mind (együtt s rejtelmesen,
ahogy a Föld egyszerre vezet
és egy tengerbe kis és nagy
folyóit)
így szóljanak: — Érezd
bennünk a lelkek
egységétj mint tíz ujj érzi
egymást,
mikor imára kulcsolódik.“

(Új lakásban)

S végül a „Kortársak“ vörösmartyasan kozmikus, fölülmúlhatatlan szépségű himnikus soraiban:

„... Az igazi haza az Időé, nem a Földé.
Az Időből halunk ki mind,
az Időből, amely hazák fölött hazánk lett
új s nagyobb közösség szerint
Az igazi haza az Időé, nem a Földé:
meghal az Egy Idő, de a Föld él örökké

s akár egy idegen planéta is lehetne
 ahogy tovább forog s viszi
 hátán új népeit. míg minket összerágnak
 puha fekete fogai
 akár egy más világ csillaga is lehetne
 úgy száll majd temetőnk, a tilos végtelenbe.

Még húsz év, tíz, talán harminc, esetleg ötven;
 s tetszik, nem tetszik, látni kell:
 ellenségünkkel is közösebb sors köt össze,
 mint azután majd bárkivel.
 Még húsz év, tíz, talán harminc, esetleg ötven;
 — Béke, mért vagy csak a halottaké a földben.“

Ez az utolsó kép, amely az embert, ez „őrült sárt“, ez „isten-arcú lényt“ összerágó, a tilos végtelenbe szálló földtemetőről beszél, érzékeli egyszersmind Szabó Lőrinc metafizikájának reménytelenségét. Végtelenben él egy kicsit a véges ember, mint valami vén, beteg akarat bábja, aki tudja, hogy nagy már a fa, melyben annak gonosz esze koporsóját építteti és elmúló testroncsára rázuhogtatja a föld fekete óceánját. „A halálfélelem“, amely az életet az örökletben egy örökremúló pillanatnak érzi, a költőt rettenetes erővel rohanja meg. Nincs hová menekülni a sír rettenetes és megoldatlan problémája elől. Nem megoldás a hit, mert az érnél, mi nagyobb csoda? A távolabb túlvilág csak gyönyörűbb és félelmebb babona. Még jó, ha ez a szívéig érő árnyék a fáradt vándorok büntetlen gyönyörűségében, a halál nagy semmiségében nyugtatja el. Vagy a természettel való leggyöngédebb, pantheisztikus egybeolvadást és rezignált metafizikát egyszerre tömöríti csak saját szavaival érzékíthető versremekben:

„... A vak isten a fekete mélyből Virágok, az én világom	
maga fölé kilát,	be magányos, be kicsi!
látja, hogy elszakadtam	Még itt vagyok; de jön egy nyár,
s lettem külön világ.	s kibújtok, föld szemei,

kinéz veletek a vak föld,
 az élő, isteni por,
 s megvizitek ősszel a hírt, hogy
 már nem vagyok sehol.“

(Farkasrét II.)

Mégis, mint az ókor stoikusainál, ez az önmagában sivár metafizika, — fenséges logikátlansággal — az erkölcs mérhetetlen kritikai szigorával és tisztaságával, reménytelen kanti kategorikus imperatívuszával párosul. Sokszor üdvözli szomorúan benne az, aki, azt aki lehetne, együtt a nagy tragédiaíróval, Hebbel-lel. „Nem az vagyok, ami vagyok, — hanem, amit hiszek s amit szeretnék.“

Akárcsak végletes egyéniségkultusza, erkölcse is a „Fröhliche Wissenschaft“ filozófusáé: amikor iránytalan már-már kétkedik, hogy mi lesz vele az úttalan veszélyben, belső világossága egyre ragyogóbbra gyúl, amint megy mind nehezebben, de gazdagabban és egyre szebben az ismeretlen éjszakai életúton — mert már csak maga világít magának. Az ő célja is, és legsajátabb akarata: mindig inkább azzá lenni, ami vagyok. Sokszor hirdeti a kis külön örületnek vallott hit és erkölcs megvetését, ezt a „vidám tudományt“, mely megóv attól,

hogy a gonosszal küzdve magunk is gonoszokká váljunk, nem engedi a bűn képzetét oltani a gyanútlan életálmodó lelkébe.

De az ő számára ez a bűnös bölcsesség csak bölcs, de nem vidám. Lelke mélyén, mint moráltalan filozófusa, Nietzsche is, elrendeltetetten moralista és idealista. Idealista, — ismeretelméleti értelemben is, de — bármilyen kopott a szó: az etikai idealizmus értelmében is:

„Könyörögni az istennek, aki
megunta örök trónját, ingatag
angyaloknak, hogy le ne bukjanak,
visszaszegezni hulló csillagot,
mosni a felhőt, ne fogja mocsok,
látni a rosszat: nincs semmi szilárd:
és mégis akarni az ideált“,

ezek a szavak lehetnének nem csupán e verssorok címe, hanem egész művészetének „Felirata“ is. Vájjon lehet-e nevetni ezt a boldogtalan nagyot, aki hitetlenül is próbál tartani egy isteni és álmodott világot, amelyben minden pusztulásra vágyik?

EZT A KÖLTÉSZETET, amely az élet — alapjában igen kevés — alapmotívumát, minden szenvedést szépségre cserélve, egyforma erővel ér, ami a filozófiát a költői szépség rangjára emeli, bámulatos formaművészettel zengeti föl: valami végső egyszerűség jellemzi. Ez adja meg egyszersmind belső „lírai hitelét“, lélektani igazságát. Nem áttételező líra ez, mint Babitsé, akinek bizonyos értelemben folytatója, jó tanítványként fölemelve a mestert, hanem puritán közvetlenséggel, mintegy a sorssal farkasszemet néző pesszimizmussal szól érchanon felénk.

Ez a puritánság, amely a világirodalom annyi remekét, Shakespeare, Baudelairet, Villont, Goethét tolmácsoló formaművészet tudatos puritánizmusa, a stílrealizmus becsületességét bizonyítja minden szóval. Pedig milyen stílromantikus tudna lenni, milyen erős, kínzó, eredeti fantáziája van! (Új lakásban.) Hatalmas érzéki erővel Hugo Viktori képeket vizionáló (Tenger) és logikailag túlfinomodott, legritkább lélektani fantázia egyaránt (Két sárga láng.)

Ez a költő sohasem idomul, pózol, szónokol kacéran, sem életében nincs póz, még kevésbbé művének gyökerén, hanem teljesen magabazárkózva, egy egyéniség végső kibomlását, de egyszersmind végső leegyszerűsödését adja. Valóban a Mensch werde wesentlich! minden emberi akarás egyik legmélyebb értelmét rejtő erkölcsi és egyben esztétikai imperatívusát ki valósította meg szebben modern líránkban?

MÉCS LÁSZLÓ pszihéjének alapvonása a közlékeny impresszionista tulajdonság. Ha Szabó Lőrinc befelé forduló egyéniség, Mécs viszont alapjában extravertált, nem önkritikus természet, aki kritikussait se szereti. Ehelyett valami könnyed, kegyes bohémság jellemzi:

„... Nem az bohém, ki sápot, tarifát
szed a bűnökből, s az erkölcsökön
kívül portyáz!! — Bohém, ki karikát
kergetni tud göröngy- és gondgörcsökön.

Bilincstelen. Lábán száz út pora.
 Időben, térben örökös nomád,
 hátán háza: boldogság sátora
 s tavalyi óra bizta lábnyomát.

Hátunkon a boldogság sátora,
 felütjük csúcson vagy a völgybe lent.
 Bohém az ifjúság, mely bátor a
 matériát megvetni és a Szent!

Szellős ruhánkon nagy lyukas zsebek,
 eggyel több vagy kevesebb kerekünk,
 elől Assisi Szent Ferenc lebeg
 s két száraz gallyal hegedül nekünk.“

(Óda egy leendő nyárspolgárhoz)

Ez a bizalmas, naiv önszemlélet nem zárja ki nála a költői, profetikus öntudatot. Petőfi valamikor az Istenség levelének nevezte magát, Mécs nem csekélyebb önérzettel „Isten szavának trombitájáéul jelentkezik. Úgy érzi, hogy egy ismeretlen, ősi fényű, Örök titoktól szakadt el, küldöncnek jött s majd eltűnik, ha üzenetét általadta.

Ezzel az üzenettel a tömeghez fordul. Nem a művészet magányos aszkétája tehát, hanem agitatorikus hivatású és szándékú pap nagy felelősségtudattal:

„— Az Isten nyáját őrizem. A birkák száma kétezer!
 A felelőség nagy teher! Ó Gazdám, mivel vértel, hogy mindig jó pásztor legyek s mind meglegyen, ha kérdezel? ...

... Én szentelem meg nyájamat, ha éri nász, ha éri gyász;
 én állok poszton éjtszaka, ha lámpátlan az égi ház!
 — S mikor magamtól rettegek: Uram, én rám itt ki vigyáz?

Mindig körüljár a Gonosz és rettentő nagy mersze van
 s a püspök úr oly messze van, a pápa úr, de messze van,
 s ha én elalszom egyszer itt, ó akkor minden veszve van!

Tudom, pókháló-fonalon tartod Napodat, Holdadat
 és engem is. Megmarkolom a láthatatlan fonalat
 s tilinkózom, ne sejtse más, hogy félek az égbolt alatt!“

(Tilinkó)

Az emberi életet nagy próbatételnek érzi, melynek végén az koronáztatik meg, aki szabályosan küzdött. Ránk osztott isteni szerepnek, melynek betöltése jutalmat nyer. A végső cél: a végtelen pszichológiájában számunkra érthetetlen Isten (Az Isten játszik). Mégis feléje fordulunk, mint a napraforgó, mely nem érti a napot, mégis feléje tárja kelyhét. Ehhez az objektív, személyes, szuperindividuális valósághoz akarja népét elvezetni. S valóban az objektív értékrendszer az egyetlen igazi közösségképző erő.

Egyénisége is a minden emberi egységét érző univerzalizmus ébresztője és életreleveníítője, bár néha kozmikus arányú egyéni pózt vesz föl. „A titán levetkőzik“, a Fichte-i Én öntudata apró emberré szerényül, „emberré vetkőzik“ benne. Az emberiét múló volta, az a nem ismert tartomány, amelyből nem tér meg az utazó, gyakran ijeszti, amikor „tótágast csinál az idegjáték“:

„... Néha fél, szorong,
a haláltól, hogy túl a bírói Dorong
rásujt: tehát úgy lép tavasszal, télen
mint kötéláncos tomyok közt kötélén
s lelkére így éjjel-nappal figyelve,
stréberség nélkül jött Isten-közeibe ...“

(Madaraival dicsekszik)

„Mors bona nihil aliud!“ Ez vezeti nagy egyénfeletti értékekhez és ez a közönséghez. Mécs László költészetében tartalmilag kezdettől fogva legrokonszenvesebb vonása szociális hangja, a katolikum örök depositum fidei-jét és a szociális korkövetelményt egyesítő, belső, a történelmi katolicizmuson belüli agitatorikus jelentősége. Ennek szolgálatában nem riad vissza merész szavaktól sem. Az igazság az uraké, mert az övék a fegyver. A molochszájú gépek, az Aranyborjú s az urak napjainkban új szövetségre lépnek. A cinkostársak mindenütt az emberhekatombát fogyasztják s lenn a Metropolis alatt új Katakombák támadnak s bennük bujdokol a szebb emberiség álma. A szívek és népek között elzárnak minden ajtót, mert vörös vagy fehér rezsím legyen bár, az uraké az állam (Hajtok szemével nézve). Már „láthatatlan kísértetek gyalulnak síri csendben koporsót a társadalmi rendnek“ (A munkanélküliség balladája). A Shylock-típus gyűlölete (Óda egy petróleumkirályhoz) éppenúgy hangot kap nála, mint a fizikai és szellemi munka tragikus ellentéte egy rávillanó gyűlölő pillantásban:

„Tisztelem arcod szent veritékét.
De te is tiszteld idegeimnek
s agyannak kínját, mely nem hagy békét
éjjel se néha (Munka ez testvér I
— S körénk mégis düh veri be ékét.“

(Óda egy szőlőmunkáshoz)

Nem lehet őszinteség hiányával vádolni azt, aki tudatosan érvényesíti a katolikum nem itt vagy ott, politikailag vagy gazdaságilag kötött, hanem moráljában világfölnyenes, biztos és szabad szellemét „korunk rabszolgaságában“, de ezen túlmenni nem akar. Méh a helytelen, sivár, materialisztikus világképpel párosuló szocializmustól éppenúgy irtózik, mint annak ellentététől, a kapitalisztikus számító életérzéstől: lényegében egy-ugyanazt látva bennük.

Mécs László, a katolikumból szociális akaratot termő és teremtő költő agitatorikus munkájának nagy múltja, tradíciója van. De ennek még csak megvillantása is messze vezetne. E sorban nálunk utolsó Frohászka Ottokárnak a katolikum szociális hivatását illetőleg minden más magyarázatot fölöslegessé tevő alakja és tanítása volt, amely maradandó hatást gyakorolt Mécs költészetére is. Bizonyos, hogy ilyen természetű hatása Mécsnek is letagadhatatlanul nagy. A tömeg, amely Carlyle-i örök gyermekként sírja: Vezess engem és irányíts, nem a legrosszabb szellemi irányítást kapja Mécs Lászlótól, aki jól tudja, hogy a föltörekvő néprétegek a maguk biológiai nyersségükben nem eszményi jelenségek, hanem hosszas erkölcsi nevelést és kulturális pallérozódást igényelnek.

A fájdalmas csak az, hogy a művész, aki hatást akar gyakorolni rájuk, szellemileg irányítani akarja őket, nem térhet ki a Pál-i hívá-

tással velejáró erőtlennel erőtlenné-válás áldozatvállalása elől. S itt csak a legnagyobbakra áll, hogy aki lelkét ekképpen elveszti, megnyeri azt.

UGYANAZ A LEMONDÁS, amely ezt a vallásos és szociális missziót lehetővé teszi, tér vissza mindig megújuló erővel Mécsnek a katolikus papi életformát érzelmileg bemutató verseiben. Csak az tudhat igazán széppé látni valamit, aki azt megtagadta magától. A coelibatus költői szépséget terem, megajándékozza Mécs költészetét gyöngéd „lányos figyelemmen“, mindig visszatérő, eterikus, a hús és vér játékától szublimált, „a teremtés titkát őrző kék- és kőkényszemű“ „bájos-szép“ nőalakokkal. Bár az is kétségtelen, hogy hely jut itt valami torzító szemléletnek is, ami erősen Schopenhauer szerelemfölfogására emlékeztet, ha ellentétes szellemi eredéből is, és amely a férfi és nő viszonyát csupán szomorú kényszerűségnek, „nagy Varázslatnak“ láttatja:

„Gyönyörködtem a mátkapárban. Kar-karba fűzve! Lépre csalta
lám őket is a nagy Varázslat! S mintha nem volna halál-balta,
úgy nyílt a lelkük! Szirom szárnyán szerelmük mintha szállna, szállna.
Mily könnyű így a szerelem, csók! De elpereg az ágak álma
s a kósza szellő messze fújja! (Hogy nyög majd bölcső, beteg mellett!)
Mily gyönyörű, hogy lépre mentek! örültem és nevetnem kellett.“

(Gyönyörködtem)

Mécs László költészetének másik immár történeti jelentőségű értéke: a „szétszóródás után“-i kisebbségi magyarság lelki ébresztése és a nemzetiségi kérdésben a katolikum emelkedett nemzetekfölöttiségét a leggyökeresebb magyarsággal egyesítő agitációja. A nemzet morális gyöngeségét politikailag jóvátenni, pótolni — ha ugyan ez ideig-óraig lehetséges — bűnnek érzi az igazság, de végkövetkezéseiben a nemzet ellen is. Csak annyi jogot követel népe számára, amennyire belső értéke és ereje följosítja. Egy religiózus nemzetfogalmat mutat föl, amely olyan lelki síkra menti annak értékeit, ahová éhes hódító foga nem harap és ahol Isten előtt lemeztelenülve, de megigazultan várhatjuk a jövő ítéletét.

A költő „a kisebbségi poszton“ ül és mélyen átérzi helyzetének minden kínját, népének minden problémáját:

„Ülök a labirintban, a kisebbségi poszton,
mint római madárjós. Bottal négy részre osztom
a mennyet és a földet és szívszorongva várom,
hogy jobb jövőnk jelképe feltűnik a határon ...

... Van még magyar paraszt itt. Ő szent anya-vadócok!
Ki olt jövőt belétek? Brigantik, martalócok.
Van munkásunk, diákunk s mert éhség itt, daróc ott:
a világ-bombán készek meggyújtani a kanócot.

Hát itt is temetésre, tán világ-temetésre
készülnek a testvérek és nincsen mód vetésre.
Azért torpan meg útam s a szép tavasz-követnek
mindig nyomát veszítem. A magyarok temetnek.

(A kisebbségi poszton)

Biztatást a történelemből nyer, mely elébetárja a tipró hatalom múlandóságát. A mult tanulságát a jelenre fordítja (Magyar János Bécsben).

A katolikus etika „Amit akartok hogy nektek cselekedjenek az emberek, ti is cselekedjétek nekik“ gondolatából kinövő „nemzetiségi politika“, amelyet múltunk legjobb és legtragikusabb alakjai is tanítottak, inspirálja Mécs e verseit. A saját fajának szeretetét és éppen ezért minden más iránt igazságos méltányosságot egyesíti. Ezzel függ össze az emberi létezésből és testvériségtudatból fakadó keresztény pacifizmusa (Naplopók). Ha a dekalogus szelleme válnék a népek éltető gondolatává, óh akkor a túlzó nacionalizmus örültjei szelíden átölelnék egymást. De így: az igazi tragédia nem az igazságért való bukás szépsége, hanem örök emberi értékek fájdalmas ütközése.

Valóban Mécs fölfogásában az illuzionizmus bódulatától és a túlzott önvád fiagellantizmusától egyaránt távolálló, a nemzetiségi kérdésben kialakult kritikai hazaszeretet új — azaz inkább igazán régi — magyar pszichéje, lelki beállítottsága nem eszköz csupán a magyarság hatalmi gondolatának megvalósítására. De nagy etikai önérték, melyet éppen az tagadhat meg legkevésbé, aki más vonatkozásban is pl. szociális téren népe számára örök emberi értékek realizálásáért küzd.

Ez A NAGY SZOCIÁLIS jelentőségű tartalom formailag a verselés bravúros könnyedségével — itt-ott zökkenőjével — jelentkezik. Nagy rím és ritmizáló készség, dús ritmus, lelkes retorika, omló pátoz és nemegyszer a téma hökkentő merészsége párosul Mécs költészetében.

Képei viszont már, amelyek néha racionális szimbolizmusukkal egész költeményeket átfogók, érzéki szemlélettel nemlátottak, mesterkélték, kiagyaltak. Általában kifejezőmódja, szókészlete, stílusa nem ment gyakran a másodlagos másoltságtól. A verbális Ady-hatás benne a régi egyházi lírának Tárkányitól Mindszentig vezető, talán nem is tudatos, hanem csak atmoszférikus hatásként jelentkező retorikájával párosul.

A kifejezés könnyed bősége sokszor túlságos termékenységre csábítja. „Folyton virágzó versfa vagyok“ — éneklí maga is magáról (Egy vándordalnok a világháború után).

A túlságos spontaneitástól mintha nem venné észre a kellő koncentráció, a művészi önfegyelem hiányát. A belső forma, a vers organizmusa, amely mint a növény gyökere, szára, levele eltéphetetlenül egységes, különben sem volt erős oldala. Verseiből, az egész sérelme nélkül nyugodtan el lehet hagyni egyes sorokat, sőt egész szakokat is. S a költői alkotást a múlandóság ellen biztosító és fölemelő forma könnyen nélkülözött hiánya azután árnyat vet néhol annak lélektani igazságára, belső átérzettségére is.

Pedig egyébként miért kételkednénk ebben? Csak nem azért, — mint egészen ellentétes világnézetű kritikusa, Illyés Gyula teszi — mert Mécs László katolikus pap? A költő-vátesz értelmében „pap“ mind a két költő. Mécs a tételes vallás szerint is az, aki ezt öntudatos hittel szolgálja és igéit revelálja. Szabó Lőrinc „a hit fölött és kétely

alatt istent akaró ateista“ — itt Pascalra gondolhatnánk: az Isten néha inkább kinyilatkoztatja magát azokban, akik látszólag tagadják — a véges emberből jajgattatja a végtelent felénk.

Irodalmi állásfoglalásukban, amely magából az irodalomból kiindulva jut el éppen az irodalom érdekében bizonyos szociális és politikai állásfoglalás szükségességéig, — hiszen minden irodalom elemi életszükséglete a lehetőségét, kifejtését biztosító szellemi szabadság és az őt hordozó kulturális-szociális rétegek — az első inkább a közönséggel szemben szociális rezonanciát iparkodik nyerni, a másik a költő szellemi szabadságát és művészete méltóságát tekinti a véges halandót a végtelen felé közelítő költészet eltulajdoníthatatlan értékének. S az ezekben való bővelkedéssel ki áltathatná magát nálunk? Alig kerülhető meg e kérdés az örök, időtlen művészet és az időben létező, a giuoco del mondo merev polarizálásával; ezt mindkét költő tudja.

Mindkettő: de Mécs a zavaros korban inkább önmaga körül néz, s a tömeg közé vegyül; Szabó Lőrinc viszont önmagába és művészetébe merül egyszerűen és póztalanul. Vájjon melyik lát igazabban a végtelenbe?

KATONA JENŐ